

PRZEGLĄD PRAWA ADMINISTRACYJNEGO

(11)2026 • DOI: 10.17951/ppa.2026.11.81-93

UNIwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

ALEKSANDER MAKAREWICZ

amakar255@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-2301-5678>

Wpływ Kościoła na ustawodawstwo aborcyjne w Polsce. Ujęcie historyczno-prawne

*The Influence of the Church on Abortion Legislation
in Poland: A Historical and Legal Perspective*

Wprowadzenie

Religia od tysiącleci pełniła znaczącą rolę w procesie rozwoju społeczeństw na całym świecie. W przypadku cywilizacji europejskiej można nawet postawić tezę, że jest ona wpisana w jej filary¹. Wpływ i rolę wiary można zauważyć w każdym obszarze życia, w tym w dziedzinie prawa. Religia oraz Kościół bardzo często kreowały procesy prawotwórcze. Instytucja Kościoła wpływała na kształt prawa zarówno w sposób bezpośredni, gdy przepisy wprost opierano na normach religijnych, jak i w sposób pośredni – w postaci moralnej ingerencji w kształt prawa, a nawet lobbingu za określonym kształtem danego rozporządzenia lub

---

¹ J.J. Mrozek, *Polskie źródła prawa w zakresie wolności religijnej*, „Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego” 2012, vol. 26, s. 235.

ustawy. Wpływ ten pozostaje zauważalny również w czasach dzisiejszych. Presja, jaką wywiera religia, a także wersja moralności, którą Kościół prezentuje przez tysiąclecia, stają dzisiaj w opozycji do współczesnych wartości obiektywizmu, racjonalizmu i kultury liberalnej.

Celem artykułu jest przedstawienie w ujęciu historycznym ustawodawstwa na ziemiach polskich, które poruszało zagadnienie aborcji, z uwzględnieniem roli Kościoła. Należy podkreślić, że na potrzeby artykułu przyjęto, iż Kościół jest zinstytucjonalizowaną formą religii. Uwzględniono wpływ tej instytucji na procesy prawotwórcze w odniesieniu do kwestii aborcji.

Spór aborcyjny jest stale obecny w dyskursie społecznym. Dylematy związane z tą kwestią pojawiają się praktycznie we wszystkich państwach, kulturach i systemach prawnych na świecie. Poruszanie tego tematu wiąże się z żywymi emocjami, które są związane ze starciem głęboko zakorzenionych poglądów i przekonań. Istotne wydaje się zaznajomienie się z regulacjami dotyczącymi tego zagadnienia w przeszłości. W opracowaniu skupiono się na kształcie prawa aborcyjnego w Polsce w celu ukazania zmian zachodzących w tym zakresie. Omówiono kontekst historyczny obejmujący dwudziestolecie międzywojenne, okres okupacji podczas II wojny światowej, czasy PRL oraz sytuację po 1989 r.

Metodologia

Celem pracy jest prezentacja ustawodawstwa aborcyjnego na ziemiach polskich w kontekście historycznym oraz wpływu Kościoła i wiary na kształt prawa w tym zakresie. Ze względu na rolę dyskursu aborcyjnego we współczesnej debacie publicznej został on również ujęty w poruszonych zagadnieniach. Analiza przedmiotowa oddziaływania Kościoła i jego przedstawicieli od czasów dwudziestolecia międzywojennego do teraźniejszości ma na celu zwrócenie uwagi na powagę sytuacji, a także na ryzyko, jakie niesie za sobą tworzenie prawa w oparciu o naciski ośrodków religijnych.

Charakter pracy badawczej wiąże się z wykorzystaniem źródeł w postaci aktów prawnych, opracowań naukowych, stron internetowych należących do renomowanych organizacji, literatury poruszającej zagadnienia związane z analizowanym zagadnieniem oraz dokumentów kościelnych. Wykorzystana metoda jakościowa polegała na zgromadzeniu tekstów oraz dokumentów celem wyodrębnienia z nich niezbędnych informacji. Zebrane dane zostały poddane analizie, a jej wyniki posłużyły do opracowania artykułu. Konieczność analizy przepisów prawa wymusiła zastosowanie metody dogmatyczno-prawnej w zestawieniu z analizą logiczną oraz językową. Metody badawcze uzupełniono metodą historyczną, którą wykorzystano do ustalenia niezbędnych faktów historycznych

w materiałach źródłowych, wyselekcjonowanych jako niezbędne do napisania artykułu. Metoda indukcyjna pozwoliła na tworzenie uogólnień oraz wysunięcie wstępnych wniosków na podstawie przyjętych założeń. Konieczne było także użycie metody komparatystycznej ze względu na wykorzystanie w artykule różnych aktów prawnych.

Dwudziestolecie międzywojenne

Okres, w którym Polska nie istniała jako suwerenne państwo, a prawo panujące na naszych ziemiach nie było prawem polskim, zakończył się wraz z końcem I wojny światowej. Odzyskanie przez Polskę niepodległości oznaczało konieczność utworzenia nowych regulacji prawnych. Nowe polskie prawo miało być wynikiem działań polskich prawników i miało uwzględniać potrzeby polskich obywateli oraz nowe warunki społeczne. Jednym z zadań postawionych przed Komisją Kodyfikacyjną Rzeczypospolitej Polskiej w 1919 r. było odniesienie się do kwestii aborcji. Członkowie Komisji musieli wziąć pod uwagę kształt, jaki kwestia aborcji przybrała w czasie, gdy Polska znajdowała się pod zaborami. Należy podkreślić, że aborcja była zabroniona i podlegała karze w każdym z krajów zaborczych. Jak wynika z danych szacunkowych przedstawionych przez I. Kotiuk, mimo to w latach 20. XX w. w Polsce dokonano około 300 tys. aborcji². Kwestia „spędzania płodu”, związana ze sferą seksualności, owiana była swego rodzaju tabu. Obawa przed infamią czy też potępieniem, także ze strony Kościoła, doprowadzała do takich sytuacji, że zabiegi te wykonywane były potajemnie, niosąc za sobą poważne ryzyko dla kobiet. Wyniki badań przeprowadzonych w 2021 r. i opublikowanych przez Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii potwierdzają, że z racji na omówione wcześniej przyczyny kobiety (w szczególności z rodzin mniej majątnych) decydowały się na przeprowadzenie aborcji u osoby bez wykształcenia medycznego lub samodzielnie, co w wielu przypadkach kończyło się chorobą lub śmiercią pacjentki³.

Okres międzywojenny cechował się w Polsce ożywieniem życia społecznego. Pojawiające się nowe, postępowe idee i trendy miały wpływ na moralność społeczeństwa, a przez to także na podejście do kwestii aborcji. Efektem działań

² I. Kotiuk, *Kalendarium – 100 lat historii walki o prawo do aborcji w Polsce*, <https://archiwumosiatsynskiego.pl/wpis-w-debacie/kalendarium-100-lat-historii-walki-o-prawo-do-aborcji-w-polsce> (dostęp: 1.09.2025).

³ K. Hapkiewicz, G. Kanclerz, W. Koziołek, P. Szczepaniak, G. Szypuła, T. Konopka, *Śmiertelne powikłania nielegalnego spędzenia płodu w latach 1920–1939 w materiale archiwalnym Zakładu Medycyny Sądowej w Krakowie*, „Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii” 2021, vol. 71(1), s. 2–3.

polskich prawników w zakresie ustawodawstwa karnego II Rzeczypospolitej był Kodeks karny z 1932 r., zwany również kodeksem Makarewicza. Ustawa ta – na tle dotychczasowego prawa obowiązującego na terytorium Polski – miała charakter przełomowy. Mimo że penalizacja aborcji na podstawie art. 231 tej ustawy pozostawała w mocy, art. 233 wprowadzał pierwszy swego rodzaju kompromis aborcyjny. Wyłączał on karalność tego czynu w sytuacji, gdy aborcji dokonano ze względu na zdrowie matki lub gdy ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego⁴. Jak zaznacza P. Soga, w czasie II Zjazdu Prawników Polskich w 1929 r. jeden z referentów, poza wymienionymi wyżej przesłankami, postulował także brak penalizacji w przypadku złej sytuacji finansowej lub obawy przed niesławą⁵. Pomimo tak nowoczesnych jak na tamte czasy poglądów przesłanki materialne nie znalazły swojego odzwierciedlenia w kodeksie z 1932 r. Przyczyn takiego stanu rzeczy można było doszukiwać się w wielu czynnikach, takich jak obawa przed utratą poparcia części bardziej konserwatywnych wyborców czy też wpływ wciąż potężnego Kościoła na kształt nowo tworzonych rozwiązań prawnych.

Kościół katolicki dostrzegał pojawienie się trendów liberalnych i postępowych w analizowanym okresie. Postępująca otwartość społeczeństwa ograniczała możliwość bezpośredniej ingerencji Kościoła w procesy prawotwórcze, nie blokowała jednak podejścia pośredniego w postaci kazań wygłaszanych z ambony czy pouczeń przekazywanych w konfesjonale. Z racji na wspomniany liberalny nurt działania te nie uchodziły krytycznej uwadze opinii publicznej. Kościół znalazł ostrego krytyka w postaci polskiego lekarza i publicysty Tadeusza Boya-Żeleńskiego. W swoich publikacjach pt. *Piekło kobiet* oraz *Nasi okupanci*⁶ wysunął oskarżenia wobec działalności ośrodków wiary o szkodliwe dla życia społecznego utrzymywanie archaicznych poglądów, brak chęci do zmian, stronnictwo wynikającą z kwestii materialnych, roszczenie sobie prawa do moralności (należy dodać, że absolutnej), a także nadawanie jej kształtu według swoich wierzeń. Boy-Żeleński zwrócił uwagę na szkodliwy wpływ Kościoła i jego stosunek do aborcji w kontekście nieumyślnego wspierania podziemia aborcyjnego.

Dążenie Kościoła do kreowania jedynej słusznej moralności, a nawet stanowienia prawa wewnątrz suwerennych państw, nie było zjawiskiem incydentalnym. Przejawy takiego nastawienia w okresie dwudziestolecia międzywojennego można odnaleźć chociażby w encyklice *Casti connubii* wydanej przez papieża Piusa XI w 1930 r. Odwołując się do stanowiska papieża, uwagę należy poświęcić fragmentowi mówiącemu o podziwie dla matki, która bohatercko poświęca swoje życie

⁴ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. – Kodeks karny (Dz.U. 1932, nr 60, poz. 571).

⁵ P. Soga, *Społeczny, medyczny i prawny kontekst aborcji w Drugiej Rzeczypospolitej*, „Res Historica” 2022, nr 53, s. 446.

⁶ T. Boy-Żeleński, *Piekło kobiet*, Warszawa 1930; idem, *Nasi okupanci*, Warszawa 1932.

w celu ochrony życia poczętego, a także o hojności, jaką Bóg ma to poświęcenie wynagrodzić. Pomijając nieweryfikowalny aspekt twierdzeń religijnych, należy zauważyć, że namawianie kogokolwiek do cierpienia nie jest bohaterstwem, lecz torturą. W dalszej części encykliki pojawia się argument mówiący o tym, że życie zarówno matki, jak i dziecka jest święte i nikt – nawet państwo – nie ma prawa podnieść na nie ręki. Trudno nie zgodzić się z tym twierdzeniem, ale w kontekście dyskusji o aborcji rzuca się w oczy zrównanie wartości życia matki i płodu. Podejmowane przez Kościół próby decydowania o kształcie ustawodawstwa państw w zakresie zakazu aborcji ignorowały czysto ludzki i humanitarny cel zabiegu, jakim jest ochrona życia i zdrowia kobiet.

Druga wojna światowa

Wybuch II wojny światowej zakończył okres dwudziestolecia międzywojennego na ziemiach polskich. Podobnie jak w czasie zaborów wprowadzono na terytorium polskim prawo okupanta. Nazistowski system przekonań eugenicznych skutkowało specyficznym podejściem do kwestii aborcji. Wykorzystywano ją jako środek kontroli liczby urodzeń oraz ich „jakości” zgodnie z nazistowską ideologią czystości krwi. Okupacja niemiecka skutkowało podzieleniem Polski na tereny włączone do III Rzeszy oraz na Generalne Gubernatorstwo (GG). Efektem tego podziału była różnica w prawie, jakie funkcjonowało na różnych obszarach. Regiony bezpośrednio wcielone do III Rzeszy podlegały ówczesnemu prawu niemieckiemu. W GG władzę sprawowano przy pomocy rozporządzeń wydawanych przez Gubernatora GG⁷. Pomimo występujących różnic, jakie miały miejsce w prawie panującym na tych terenach, cechą wspólną dla ziem okupowanych przez hitlerowskie Niemcy był zakaz aborcji, który dotyczył obywaterek Niemiec. Aborcje dokonywane przez ludność słowiańską były korzystne dla władz niemieckich przez wzgląd na mniejszą liczbę osób rasy niearyjskiej. Potwierdzeniem takiego podejścia był dekret wydany w 1943 r., który przewidywał karę śmierci dla osób przeprowadzających aborcję u kobiet narodowości niemieckiej⁸. Jeżeli chodzi o wpływ Kościoła na ustawodawstwo niemieckie III Rzeszy w kwestii aborcyjnej, to należy zaznaczyć, że był on marginalny. Przedstawiciele zarówno Kościoła polskiego, jak i Watykanu nie zmienili swojego nastawienia do aborcji, ale ich głos nie był przez władze niemieckie uwzględniany. Czynni-

⁷ A. Wrzyszczyk, *Hierarchia aktów prawnych wprowadzonych przez okupanta niemieckiego w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939–1945*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2014, vol. 22, s. 695–700.

⁸ J. Hunt, *Out of Respect for Life: Nazi Abortion Policy in the Eastern Occupied Territories*, „Journal of Genocide Research” 1999, vol. 1(3), s. 379–385.

kiem decydującym o kształcie prawa aborcyjnego w tym okresie była wyłącznie ideologia nazistowska.

Należy także zwrócić uwagę na sytuację mającą miejsce na ziemiach znajdujących się pod jarzmem radzieckim. Na przykładzie ZSRR można zauważyć znacznie bardziej restrykcyjne przepisy dotyczące aborcji niż te stosowane w wolnej Polsce, w nazistowskich Niemczech czy nawet liberalne rozwiązania prawne wprowadzone w ZSRR pod rządami Włodzimierza Lenina. Już w 1936 r. Józef Stalin uchwałą Centralnego Komitetu Wykonawczego i Rady Komisarzy Ludowych ZSRR z dnia 27 czerwca 1936 r. zastryżił sowieckie prawo aborcyjne. Aborcja stała się dozwolona jedynie w przypadkach, gdy kontynuacja ciąży niosła za sobą ryzyko dla zdrowia i życia kobiety⁹. Przejęcie władzy przez bolszewików wyznających ideały Marksa i Engelsa poskutkowało drastycznym obniżeniem wpływów Kościoła w kraju i na ziemiach okupowanych. Należy podkreślić, że przyczyną zaostrzenia regulacji aborcyjnych w ZSRR był czysty pragmatyzm związany z demografią rosyjską i pronatalistycznymi decyzjami ówczesnych władz¹⁰.

Polska Rzeczpospolita Ludowa

Koniec II wojny światowej przyniósł naszemu państwu poważne zmiany polityczne i systemowe. Polska stała się krajem satelitarnym ZSRR. W okresie PRL, zanim władze ludowe uchwaliły nowy Kodeks karny, przywrócono do życia kodeks Makarewicza z 1932 r., który jednak został poddany modyfikacjom. Jedną ze zmian była ustawa z dnia 27 kwietnia 1956 r. o warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, która w praktyce zniosła zakaz aborcji. Poza przesłankami funkcjonującymi w przedwojennej ustawie karnej została wprowadzona również przesłanka materialna. Oficjalną przyczyną zmiany tego przepisu była troska o zdrowie kobiet, które dokonywały aborcji w warunkach do tego nieprzystosowanych oraz u osób do tego odpowiednio nieprzeszkolonych¹¹. Przepisy tej ustawy pozostały w mocy także po 1969 r., kiedy to uchwalono nowy Kodeks karny. Na mocy art. 153 i 154 nowego Kodeksu karnego penalizowano dokonanie

⁹ Rezolucja z dnia 27 czerwca 1936 r., wydana wspólnie przez Centralny Komitet Wykonawczy ZSRR (nr 65) oraz Radę Komisarzy Ludowych ZSRR (nr 1134), o zakazie aborcji, zwiększeniu pomocy materialnej dla kobiet rodzących, ustanowieniu państwowej pomocy dla rodzin wielodzietnych, rozszerzeniu sieci szpitali położniczych i żłobków i przedszkoli, wzmacniająca kary karne za niepłacenie alimentów i niektóre zmiany w ustawodawstwie rozwodowym.

¹⁰ P.A. Michaels, *Motherhood, Patriotism, and Ethnicity: Soviet Kazakhstan and the 1936 Abortion Ban*, "Feminist Studies" 2001, vol. 27(2), s. 309.

¹¹ Ustawa z dnia 27 kwietnia 1956 r. o warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz.U. 1956, nr 12, poz. 61).

aborcji poprzez namowę, podstęp, użycie przemocy oraz w przypadku, gdy do terminacji ciąży doszło wbrew przepisom ustawy¹². Relacja na płaszczyźnie państwo–Kościół w czasach PRL była zdecydowanie niekorzystna dla przedstawicieli kleru. Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich jako państwo ateistyczne forsował podobną ideologię w Polsce, przez co wpływ wiary na ustawodawstwo był znikomy. Działania środowisk religijnych sprowadzały się jedynie do wyrażania sprzeciwu wobec aborcji przez polityków związanych z organizacjami religijnymi, chociażby w czasie debaty nad ustawą z dnia 27 kwietnia 1956 r. Nasilająca się bezradność Kościoła wobec ignorujących jego postulaty władz przynosiła próby zwracania się do obywateli i apelowania do ich moralności. Działania takie podejmował kard. Stefan Wyszyński, ale biorąc pod uwagę statystyki przeprowadzanych aborcji należy stwierdzić, że apele Kościoła nie przynosiły pozytywnego efektu.

Trzecia Rzeczpospolita

Reformy ustrojowe, które miały miejsce po 1989 r., oznaczały także konieczność wprowadzenia nowego ustawodawstwa. Już 7 stycznia 1993 r. weszła w życie ustawa o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży. Na mocy tego aktu prawnego uchylona została regulująca tę materię ustawa z dnia 27 kwietnia 1956 r. Efektem nowych przepisów było usunięcie z przesłanek wyłączających karalność czynu przesłanki materialnej, przy jednoczesnym wprowadzeniu możliwości terminacji ciąży w wypadku wykrycia nieodwracalnych wad płodu¹³. Istotnym elementem tej ustawy był art. 1, który stanowił: „1. Każda istota ludzka ma od chwili poczęcia przyrodzone prawo do życia. 2. Życie i zdrowie dziecka od chwili jego poczęcia pozostają pod ochroną prawa”. Poprzednie ustawodawstwo nie przewidywało takiej ochrony płodu. Po 3 latach funkcjonowania nowych regulacji uchwalono nowelizację ustawy z 1993 r., przywracając do życia usuniętą wcześniej przesłankę materialną¹⁴. Jak wskazuje D. Pięniężny na podstawie badań CBOS przeprowadzonych w 1996 r., aż 58% respondentów oceniło wówczas pozytywnie wprowadzone zmiany¹⁵.

¹² Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny (Dz.U. 1969, nr 13, poz. 94).

¹³ Ustawa z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz.U. 1993, nr 17, poz. 78).

¹⁴ Ustawa z dnia 30 sierpnia 1996 r. o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. 1996, nr 139, poz. 646).

¹⁵ D. Pięniężny, *Kościół katolicki w Polsce wobec polityki rządów w zakresie dopuszczalności przerywania ciąży po 1989 roku na tle rozwiązań historycznych*, „Przegląd Polityczny” 2015, nr 1, s. 278.

W związku z uchwaleniem Konstytucji RP w dniu 28 maja 1997 r. zostało wydane orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego negatywnie oceniające zmianę z 1996 r. w zakresie przesłanki materialnej dopuszczenia aborcji. Jako podstawę podano art. 38 nowej Konstytucji, a także twierdzenie, że ciężkie warunki życiowe lub sytuacja osobista nie są wystarczającą przyczyną, która w demokratycznym państwie prawa uzasadniałaby przerwanie ciąży¹⁶. W tym samym roku uchwalono nowy Kodeks karny, który na podstawie art. 152 penalizował przerwanie ciąży za zgodą matki z przyczyn innych niż przewidziane w ustawie z 1993 r. karą do 3 lat pozbawienia wolności, a w przypadku, gdy płód był w stanie przetrwać samodzielnie poza organizmem kobiety, od 3 miesięcy do 8 lat¹⁷. Do 2020 r. w Polsce funkcjonował tzw. kompromis aborcyjny. Oznaczało to współistnienie przesłanki zdrowia kobiety, przesłanki ciąży powstałej w wyniku czynu zabronionego oraz przesłanki tzw. eugenicznej. W 2020 r. Trybunał Konstytucyjny orzekł, że przesłanka eugeniczna jest sprzeczna z Konstytucją RP¹⁸.

W wolnej Polsce Kościół uzyskał znaczący wpływ na kształt debaty publicznej, także w odniesieniu do kwestii aborcji. Obecność religii w szkołach oraz aktywność kleru w mediach sprawiły, że doszło do tzw. mariażu tronu i ołtarza, czyli bezpośredniego wpływu Kościoła na polityków (władzę wykonawczą i ustawodawczą). Partie polityczne uzyskiwały dostęp do wyborców skupionych wokół Kościoła, natomiast kler posiadał narzędzie wpływu na kształt polityki i tendencje prawotwórcze. Kościół budował swoją sferę wpływu również metodami pośrednimi, m.in. poprzez kształtowanie światopoglądu ludzi, w tym tych odpowiedzialnych za tworzenie prawa (wpływ na władzę ustawodawczą), oraz narzucanie wiernym określonej formy moralności, a nawet aktywne sugerowanie wyborów politycznych (na kogo należy głosować).

Funkcjonujący w obecnym ustroju Polski rozdział Kościoła od państwa niestety okazał się nieefektywny. Należy podkreślić, że zarówno Kościół, jak i określone kręgi polityczne czerpią wymierne zyski z tej współpracy. Wszystkim podmiotom tej kooperacji zależy na utrzymaniu jej w cieniu i zaprzeczaniu faktom świadczącym o istnieniu więzi. W obecnych uwarunkowaniach społecznych w naszym kraju należy wspomnieć o wciąż powracającej „Nocie doktrynalnej o niektórych aspektach działalności i postępowania katolików w życiu politycznym”, w której wprost można odnaleźć odwołania do sumienia katolików i parlamentarzystów, które *de facto* ograniczają im możliwość głosowania za regulacjami proaborcyjnymi¹⁹.

¹⁶ Orzeczenie TK z dnia 28 maja 1997 r., K. 26/96, OTK 1997, nr 2, poz. 19.

¹⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. 1997, nr 88, poz. 553).

¹⁸ Wyrok TK z dnia 22 października 2020 r., K 1/20, OTK-A 2021, nr 1.

¹⁹ Kongregacja Nauki Wiary, Nota doktrynalna o niektórych aspektach działalności i postępowania katolików w życiu politycznym, 2002.

Działania przedstawicieli Kościoła ukierunkowane na kontakty i wpływ na sferę polityczną są znacznie bardziej widoczne i łatwo identyfikowalne. Rozpocznijmy od prób wpływania na wyniki wyborów. W trakcie wyborów parlamentarnych w 2023 r. Rada Konferencji Episkopatu Polski wydała *Vademecum wyborcze katolika*. W treści tego poradnika można odnaleźć sprzeciw Kościoła wobec aborcji czy małżeństw osób homoseksualnych, często krytykowanych przez prawicowe ugrupowania polityczne²⁰. Podczas wyborów często pojawiały się przypadki jawnej agitacji politycznej z ambon, a aktywność konsorcjum medialnego telewizji Trwam oraz Radia Maryja osiągnęła niespotykany zasięg i możliwości wpływu na wyborców. Należy również zwrócić uwagę, że Akademia Kultury Społecznej i Medialnej w Toruniu, założona przez o. Tadeusza Rydzyka, oferuje jednolite studia magisterskie na kierunku prawo. Połączenie wpływu mediów katolickich, działalności kleru i kształcenia przyszłych kadr prawników z określonym nacechowaniem mentalnym ma obecnie znaczący wpływ na kształt nowo tworzonych rozwiązań prawnych²¹. W przyszłości proces ten może przybrać na sile. W kwestii przerywania ciąży ocenia się, że krytyka mediów katolickich ma ogromny wpływ na kształt obecnej debaty publicznej. Dyskurs dotyczący aborcji wykorzystywany jest nie tylko jako forma sprzeciwu wobec innych poglądów, lecz także jako element propagandy strachu i krytyki wobec władzy, wartości liberalnych, a nawet całej Unii Europejskiej²². Trudno jest nie zwrócić uwagi na obecne stanowisko papieżstwa, którego głos w sprawie aborcji bywa uwzględniany przez polskie władze kościelne, a często również polityczne. Wypowiedzi papieża Franciszka i Leona XIV były zdecydowanie przeciwnie jakiegokolwiek formie aborcji.

Kolejnym zjawiskiem, które należy wziąć pod uwagę w analizie wpływu Kościoła na proces kształtowania prawa aborcyjnego, jest doktrynalna agitacja środowisk religijnych mająca miejsce w polskiej przestrzeni publicznej. Doktryna jest istotnym elementem, który ma odzwierciedlenie w procesie kształtowania prawa. W 2015 r. na łamach czasopisma „Kościół i Prawo” został opublikowany artykuł dotyczący odpowiedzialności kanonicznej za dokonanie przestępstwa

²⁰ Konferencja Episkopatu Polski, *Vademecum wyborcze katolika*, <https://episkopat.pl/doc/214370.vademecum-wyborcze-katolika-dokument-rady-ds-spoecznych-kep> (dostęp: 8.09.2025).

²¹ <https://www.aksim.edu.pl/dla-kandydata/oferta-studiow> (dostęp: 8.09.2025).

²² Radio Maryja, *Cywilizacja śmierci w dalszym ciągu uśmierca bezbronni i niewinne życie. W polskich szpitalach morduje się coraz więcej nienarodzonych dzieci*, 27.07.2024, <https://www.radiomaryja.pl/informacje/cywilizacja-smierci-w-dalszym-ciagu-usmierca-bezbronni-i-niewinne-zycie-w-polskich-szpitalach-morduje-sie-coraz-wiecej-nienarodzonych-dzieci> (dostęp: 8.09.2025); Radio Maryja, *Rząd dąży do wprowadzenia tzw. aborcji na życzenie poprzez ignorowanie polskiego systemu prawnego*, 30.08.2024, <https://www.radiomaryja.pl/informacje/rzad-dazy-do-wprowadzenia-tzw-aborcji-na-zyczenie-poprzez-ignorowanie-polskiego-systemu-prawnego> (dostęp: 8.09.2025).

aborcji. Autor stwierdził, że państwowy porządek prawny – w przeciwieństwie do porządku kościelnego – nie gwarantuje całkowitej ochrony życia, gdyż dopuszcza sytuacje, w których przerwanie ciąży jest legalne. Zdaniem autora tego artykułu osoby wierzące nie powinny poddawać się temu zabiegowi nawet w sytuacjach, gdy jest to zgodne z prawem państwowym²³. Polski Kodeks karny przewiduje karę dla osób decydujących się na pomocnictwo w przerwaniu ciąży, ale nie przewiduje sankcji za czynne zniechęcanie ludzi do aborcji. Problematyka ta ma długofalowe i wieloaspektowe (psychologiczne, ekonomiczne, fizyczne, zdrowotne) skutki w postaci sprowadzania na świat dzieci niechcianych, np. poczętych w wyniku gwałtu czy ciężko chorych. Ciąża jest fizycznym i psychicznym obciążeniem dla kobiety oraz ludzi i wspólnot ją otaczających. Nawołujący do ochrony życia poczętego zapominają o życiu już istniejącym. Argument ochrony zdrowia psychicznego jest również podnoszony przez bardziej prawicowe organizacje, takie jak Instytut na Rzecz Ochrony Kultury Prawnej Ordo Iuris, w celu dyskredytacji takiego podejścia. Zdrowie psychiczne do niedawna było bagatelizowane, przez co zajmowało pozycję drugorzędną, za kwestią zdrowia fizycznego. Efektem zmiany tego nastawienia jest uznanie przesłanki zagrożenia zdrowia psychicznego jako wypełniającej wymogi dopuszczalności aborcji, przewidziane w art. 4a ust. 1 pkt 1 ustawy o planowaniu rodziny i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży. Kwestia ta została podniesiona również przez Rzecznika Praw Obywatelskich, który w 2023 r. zwrócił się do Ministerstwa Zdrowia oraz do Rzecznika Praw Pacjenta o wyjaśnienie problematyki nieuznawania tej przesłanki przez szpitale. Zarówno sekretarz stanu Ministerstwa Zdrowia, jak i Rzecznik Praw Pacjenta nie wykluczyli tej przyczyny jako uniemożliwiającej wykonanie aborcji w myśl poruszonego artykułu²⁴. W opozycji do tego stanowiska stanęło Ordo Iuris, które przy pomocy niemalże sofistycznej retoryki stwierdziło: „Instytut podkreśla też, że nie można przyjąć, iż zagrożenie dobrostanu psychicznego matki stanowi przesłankę legalizującą aborcję. (...) Pozbawienie życia dziecka poczętego nigdy nie może być traktowane jako środek terapeutyczny”²⁵. Argumentacja ta wskazuje, że w opinii tej organizacji dobrostan psychiczny matki nie jest priorytetowo uwzględniany w ramach ideologicznie nacechowanej perspektywy.

²³ P. Głuchowski, *Kanoniczna odpowiedzialność za dokonanie przestępstwa aborcji (kan. 1398) w kontekście przesłanek dopuszczalności przerywania ciąży w prawie polskim*, „Kościół i Prawo” 2015, vol. 4(2), s. 147.

²⁴ Rzecznik Praw Obywatelskich, *Zagrożenie dla zdrowia psychicznego matki – przesłanką legalnego przerywania ciąży*. Odpowiedzi MZ i RPP, 1.08.2023, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-aborcja-zdrowie-psychiczne-matki-mz-rpp-odpowiedzi> (dostęp: 8.09.2025).

²⁵ Ordo Iuris, *Aborcja nigdy nie może być środkiem terapeutycznym*. Analiza, 21.03.2024, <https://ordoiuris.pl/informacje-prasowe/aborcja-nigdy-nie-moze-byc-srodkiem-terapeutycznym-analiza-ordo-iuris> (dostęp: 8.09.2025).

Przedstawiciele konserwatywnych środowisk bardzo często są zwolennikami donoszenia ciąży z wadami płodu czy też ciąży, które kończą się śmiercią matki. Niestety, w ostatnich latach miały miejsce przypadki śmierci kobiet, którym odmówiono aborcji w takich sytuacjach. Ordo Iuris zastosowało interpretację ekstensywną wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 września 2008 r. (K 44/07) dotyczącego zgodności art. 122a ustawy z dnia 3 lipca 2002 r. – Prawo lotnicze z art. 38, art. 31 ust. 3, art. 2, art. 26 oraz art. 30 Konstytucji RP, w którym orzeczono: „Bez potrzeby dalszego poszerzania argumentacji można stwierdzić, że zdecydowanie nieakceptowane w demokratycznym państwie prawnym, realizującym zasady sprawiedliwości społecznej i chroniącym życie oraz niezbywalną godność człowieka, byłoby ograniczenie prawnej ochrony życia człowieka w celu ochrony dóbr lokujących się niżej w hierarchii konstytucyjnej”. W tym przypadku oceniono, że życie matki jest wartością podrzędną.

Zakończenie

Odnosząc przedstawione informacje do celu badania, jakim była analiza wpływu Kościoła na ustawodawstwo w zakresie aborcji w Polsce, należy stwierdzić, że wpływ ten różnił się pod względem nasilenia w omawianych okresach. Polityczna chęć zagwarantowania obu stronom konfliktu aborcyjnego poczucia sprawiedliwości zaowocowała w czasach III Rzeczypospolitej powstaniem i wieloletnim utrzymaniem tzw. kompromisu aborcyjnego. Ze względu na istotną pozycję ugrupowań politycznych o pravicowym charakterze w ostatnich latach kompromis ten nie przetrwał. Obecny kształt prawa w dziedzinie aborcji jest bez wątpienia zgodny z wolą i nauczaniem Kościoła. Władze kościelne są nastawione wrogo do jakiegokolwiek formy i motywacji przerywania ciąży. Takie stanowisko pozostaje niezmiennie pomimo zmian i konieczności dostosowywania się do transformacji zachodzących w społeczeństwie polskim. Media o zasięgu światowym, media społecznościowe oraz łatwy dostęp do wiedzy (także dzięki sztucznej inteligencji) sprawiły, że społeczeństwo staje się coraz bardziej świadome w kwestii aborcji oraz roli poszczególnych podmiotów w kształtowaniu prawa jej dotyczącego. Ustalenie istnienia zależności wynikających z interwencjonizmu aborcyjnego podejmowanego przez przedstawicieli Kościoła, a przede wszystkim unaocznienie przejawów tego zjawiska jest niezbędne w celu odpowiedniego odniesienia się do tej kwestii.

Dyskusja o aborcji w obecnych warunkach nie nosi już znamion walki o dobrostan kobiet czy też ich rodzin. Kwestia przerywania ciąży stała się „zakładnikiem” walki ideologicznej między środowiskami postępowymi a religijnym tradycjonalizmem. Trudno doszukać się debaty w tej tematyce, w której argument wyciągnięty

z religii nie byłby przywołany. Opisane zjawisko staje się przedmiotem badań naukowych ze względu na jego nieredukowalność w procesie ustawodawczym. Jak zaznacza G. Maroń, przyczyną takiego stanu rzeczy jest rola, jaką pełni religia w społeczeństwie²⁶. Wiara jako zjawisko, które od tysiącleci zakorzenione jest w społecznościach całego świata, nie przestanie na nie oddziaływać ani pośrednio, ani bezpośrednio. Rolą badaczy jest uświadomienie ludziom form i zasięgu tego zjawiska oraz racjonalne badanie przyjmowanych założeń w życiu codziennym i w procesach prawotwórczych.

Bibliografia

- Boy-Żeleński T., *Nasi okupanci*, Warszawa 1932.
- Boy-Żeleński T., *Piekło kobiet*, Warszawa 1930.
- Głuchowski P., *Kanoniczna odpowiedzialność za dokonanie przestępstwa aborcji (kan. 1398) w kontekście przesłanek dopuszczalności przerywania ciąży w prawie polskim*, „Kościół i Prawo” 2015, vol. 4(2), DOI: <https://doi.org/10.18290/kip.2015.4.2-10>.
- Hapkiewicz K., Kanclerz G., Koziołek W., Szczepaniak P., Szypuła G., Konopka T., *Śmiertelne powikłania nielegalnego spędzenia płodu w latach 1920–1939 w materiale archiwalnym Zakładu Medycyny Sądowej w Krakowie*, „Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii” 2021, vol. 71(1).
- Hunt J., *Out of Respect for Life: Nazi Abortion Policy in the Eastern Occupied Territories*, “Journal of Genocide Research” 1999, vol. 1(3), DOI: <https://doi.org/10.1080/14623529908413967>.
- Maroń G., *Argumenty religijne w procesie ustawodawczym w Sejmie Rzeczypospolitej Polskiej VIII kadencji*, „Przegląd Sejmowy” 2019, nr 4, DOI: <https://doi.org/10.31268/PS.2019.51>.
- Michaels P.A., *Motherhood, Patriotism, and Ethnicity: Soviet Kazakhstan and the 1936 Abortion Ban*, “Feminist Studies” 2001, vol. 27(2), DOI: <https://doi.org/10.2307/3178760>.
- Mrozek J.J., *Polskie źródła prawa w zakresie wolności religijnej*, „Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego” 2012, vol. 26.
- Pieniężny D., *Kościół katolicki w Polsce wobec polityki rządów w zakresie dopuszczalności przerywania ciąży po 1989 roku na tle rozwiązań historycznych*, „Przegląd Polityczny” 2015, nr 1, DOI: <https://doi.org/10.14746/pp.2025.30.1.17>.
- Soga P., *Spoleczny, medyczny i prawny kontekst aborcji w Drugiej Rzeczypospolitej*, „Res Historica” 2022, nr 53, DOI: <https://dx.doi.org/10.17951/rh.2022.53.429-454>.
- Wrzyszczyk A., *Hierarchia aktów prawnych wprowadzonych przez okupanta niemieckiego w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939–1945*, „Studia Iuridica Lublinsensia” 2014, vol. 22, DOI: <https://doi.org/10.17951/sil.2014.22.695>.

²⁶ G. Maroń, *Argumenty religijne w procesie ustawodawczym w Sejmie Rzeczypospolitej Polskiej VIII kadencji*, „Przegląd Sejmowy” 2019, nr 4, s. 67.

Abstract: The aim of this study is to analyze the influence of the Church and faith on Polish legislation over the centuries, as well as to draw attention to this issue in contemporary times. While writing this paper, due to its historical and legal nature, source materials in the form of legal acts were used, as well as research conducted by scholars specializing in this subject. The study was carried out using dogmatic-legal, comparative, and historical methods. Based on the analysis conducted, it can be concluded that the issue under discussion has not been fully explored, particularly in modern history.

Keywords: religion; Catholic Church; abortion; history; doctrine

Abstrakt: Celem artykułu jest analiza wpływu Kościoła oraz wiary na ustawodawstwo polskie na przestrzeni wieków, a także zwrócenie uwagi na tę problematykę w obecnych czasach. Autor, ze względu na historyczno-prawny charakter opracowania, wykorzystał materiały źródłowe w postaci aktów prawnych, a także wyniki badań prowadzonych przez naukowców zajmujących się tą tematyką. Proces badawczy został przeprowadzony w oparciu o następujące metody: dogmatyczno-prawną, komparatystyczną oraz historyczną. Na podstawie przeprowadzonej analizy można stwierdzić, że przedmiotowe zagadnienie nie zostało w pełni omówione, w szczególności w odniesieniu do czasów nam współczesnych.

Słowa kluczowe: religia; Kościół katolicki; aborcja; historia; doktryna